

Innhold

Forord	5
Kapittel 1 Siktemålet med boka	17
1.1 Innledning	17
1.1.1 Formål og tema	17
1.1.2 Sosialarbeiderutdanningens krav	20
1.2 Rett, politikk og makt	22
1.2.1 Retten – folkeretten og norsk rett	22
1.2.2 Staten og borgerne	23
1.3 Lovgiveren og borgerne	27
1.4 Noen fakta om barn og foreldre i Norge – utviklingslinjer	30
1.5 Hva vet vi om barnevernets barn?	32
1.6 Barnet i velferdsstaten – noen utviklingslinjer	36
1.6.1 Innledning, fra ættesamfunn til velferdsstat	36
1.6.2 Etterkrigstiden – reformer frem til barnevernloven 1992	37
1.6.3 Barnevernet under 1992-loven	39
1.6.4 Arbeidet med ny barnevernslov	42
1.6.5 Andre endringer i hjelpeapparatet omkring og etter århundreskiftet	43
1.7 Barnet i det internasjonale samfunnet	45
1.7.1 Innledning – problemstillinger	45
1.7.2 Noen utgangspunkter	45
1.7.3 Internasjonale konvensjoner	46
1.7.4 Menneskerettighetenes posisjon i Norge	47
1.7.5 Nærmere om FNs barnekonvensjon	48
1.7.6 Etterlevelsen av FNs barnekonvensjon	50
1.7.7 Den europeiske menneskerettskonvensjonen	52
1.8 Forholdet barn, foreldre og offentlige myndigheter – legalitetsprinsippet	57
1.9 Rettssikkerhet	61
1.9.1 Hva vi mener med rettssikkerhet. Ulike typer rettssikkerhetsspørsmål	61
1.9.2 Materiell og formell rettssikkerhet	64
1.10 Den videre fremstillingen	66

Kapittel 2 Rettssubjektene, retten og juridisk metode	67
2.1 Retten – hva er det?	67
2.1.1 Retten og staten. Grunnloven	67
2.1.2 Statens oppgaver.	69
2.2 Hva handler retten om?	70
2.2.1 En oversikt	70
2.2.2 Rettssystematikk.	74
2.2.3 Offentlig rett og privat rett griper inn i hverandre	76
2.3 Rettssubjektene.	78
2.4 Rettsregler, sosiale og etiske normer	79
2.5 Hvordan lover blir til – lovgivningsprosessen	82
2.5.1 Grunnlovens bestemmelser	82
2.5.2 Frem mot Stortingets behandling	83
2.6 Rettskildelære eller juridisk metode	85
2.6.1 Relevante rettskildefaktorer	87
2.6.2 Nærmere om de enkelte rettskildefaktorene og hva vi kan slutte fra dem	88
2.6.3 Tolkingsresultater	101
2.6.4 Kollisjonsprinsipper	103
2.6.5 Rettskildevariasjoner	103
2.7 Faktum i saken og subsumsjon	104
Kapittel 3 Barnets rettsstilling	107
3.1 Innledning	107
3.2 Grunnleggende prinsipper i barnekonvensjonen.	107
3.2.1 Oversikt	107
3.2.2 Barnets beste i barnekonvensjonen.	108
3.2.3 Barnets rett til støtte i sin utvikling	109
3.2.4 Barnets beste og «lengeværende asylbarn»	110
3.3 Barnets diskrimineringsvern	114
3.3.1 Barnekonvensjonen	114
3.3.2 Diskrimineringslovgivningen	115
3.4 Noen særlige rettigheter etter barnekonvensjonen og norsk rett	118
3.4.1 Innledning	118
3.4.2 Rett til livet. Rett til identitet og til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem	118
3.4.3 Rett til navn og statsborgerskap	120
3.4.4 Rett til å få omsorg og rett til ikke-atskillelse fra sine foreldre	122
3.4.5 Barnets tanke- og trosfrihet og retten til å lære sitt eget språk	125
3.4.6 Barn som er uten familiemiljø	129

3.4.7	Barn som asylsøkere og flyktninger	130
3.4.8	Retten til privatliv, ære og omdømme	132
3.4.9	Rett til hvile, lek og fritid	134
3.4.10	Barn med funksjonshemninger	136
3.4.11	Beskyttelse mot omsorgssvikt, overgrep, økonomisk og seksuell og annen utnytting	138
3.5	Når barnet har begått en straffbar handling	142
3.5.1	Norsk strafferett – utgangspunkter	143
3.5.2	Villkår for straff	143
3.5.3	Straffene	145
3.5.4	Etterforskning av straffbare handlinger av unge lovbrytere	146
3.5.5	Dom på straff/soning	150
3.6	Barn og narkotika	151
3.7	Barnets rett til levestandard	153
Kapittel 4 Lov om barn og foreldre		155
4.1	Innledning	155
4.1.1	Hva som omhandles i barnelovgivningen	155
4.1.2	Kort historisk tilbakeblikk	156
4.1.3	Barneloven av 1981 og utviklingen etterpå	157
4.1.4	Når skal saker behandles etter norsk lov?	159
4.2	Foreldreskap	160
4.2.1	Innledning. Biologiske, sosiale og juridiske foreldre	160
4.2.2	Morskap	161
4.2.3	Førstegangsfastsettelse av farskap og medmorskap	162
4.2.4	Endring av farskap	166
4.2.5	Adopsjon	167
4.3	Foreldreansvaret	170
4.3.1	Foreldreansvarets utstrekning og innhold	170
4.3.2	Foreldreansvaret skal utøves ut fra barnets beste	171
4.3.3	Barns og foreldres gjensidige rett til familieliv og til kontakt	173
4.3.4	Foreldrenes ansvar for oppfostring og oppdragelse av barnet	176
4.3.5	Foreldres rett til å plassere barnet utenfor hjemmet	181
4.3.6	Barnets medbestemmelsesrett og selvbestemmelsesrett	181
4.3.7	Lovfestet rett til medbestemmelse	182
4.3.8	Rett til selvbestemmelse	183
4.3.9	Nødvendig med barnets samtykke	184
4.3.10	Partsrettigheter i egen sak	185
4.4	Hvem har foreldreansvaret for barnet?	186

4.4.1	Innledning.	186
4.4.2	Foreldreansvaret ved fødselen	187
4.4.3	Fastsettelse av foreldreansvaret ved samlivsbrudd.	187
4.4.4	Hvor barnet skal bo fast	188
4.4.5	Hva den forelder som barnet bor fast hos i tilfeller med felles foreldreansvar, har rett til å bestemme på egen hånd	189
4.4.6	Endring av avgjørelse om foreldreansvar.	191
4.4.7	Foreldreansvaret når en av eller begge foreldrene er døde	192
4.5	Samværsrett	195
4.5.1	Innledning.	195
4.5.2	Hva samværsrett vil si – vanlige ordninger	196
4.5.3	Tvangsfullbyrdelse av samværsrett	198
4.6	Underholdsplikt. Bidrag	200
4.7	Rett til informasjon om barnet	202
4.8	Reisekostnader ved samvær	203
Kapittel 5 Vergemålsrett		204
5.1	Innledning.	204
5.1.1	Lovgivningen	204
5.1.2	Vergemål og foreldreansvar	207
5.2	Personer under vergemål og vergemålsforvaltningen. Hovedregler	207
5.2.1	Mindreårige og myndige	207
5.2.2	Vergen.	207
5.2.3	Vergens oppgaver	209
5.2.4	Vergemålsmyndigheten	210
5.3	Den unges selvbestemmelsesrett	210
5.3.1	Retten til å arbeide	211
5.3.2	Økonomisk utbytting og underbetaling	211
5.3.3	Den mindreåriges rådighet over egne penger.	212
5.4	Kontroll med vergen.	214
Kapittel 6 Forvaltningsretten		215
6.1	Innledning.	215
6.2	Litt alminnelig forvaltningsrett.	217
6.2.1	Forvaltningsvirksomhet og forvaltningsrett.	217
6.2.2	Hovedtrekk i forvaltningens oppbygning og oppgavefordeling	220
6.2.3	Forholdet mellom nasjonal styring og kommunalt selvstyre.	223
6.2.4	Den kommunale forvaltningen.	225

6.2.5	Verdier som forvaltningen skal realisere. Måloppnåelse, effektivitet, rettsikkerhet.	226
6.3	Forvaltningsloven	227
6.3.1	Innledning.	227
6.3.2	Forvaltningsloven gjelder for offentlig virksomhet	229
6.3.3	Definisjoner	230
6.3.4	Anvendelsesområdet for de enkelte kapitlene i loven, forvaltningsloven § 3	235
6.4	Om ugildhet, forvaltningsloven kapittel II	235
6.4.1	Hensynet bak reglene	235
6.4.2	Forhold som fører til ugildhet, forvaltningsloven § 6	236
6.4.3	Virkningen av inhabilitet	237
6.5	Alminnelige regler om saksbehandlingen, forvaltningsloven kapittel III	238
6.5.1	Veiledningsplikt, forvaltningsloven § 11	238
6.5.2	Saker skal avgjøres uten ugrunnet opphold, forvaltningsloven § 11 a	239
6.5.3	Muntlige konferanser og nedtegning av opplysninger, forvaltningsloven § 11 d.	240
6.6	Rett til å la seg bistå av advokat eller annen fullmektig, forvaltningsloven § 12	242
6.7	Taushetsplikt, forvaltningsloven §§ 13–13 f.	243
6.7.1	Innledning.	243
6.7.2	Hva omfattes av taushetsplikten?	244
6.7.3	Nøytrale personopplysninger	246
6.7.4	Begrensninger i taushetsplikten når det ikke er behov for beskyttelse, forvaltningsloven § 13 a	247
6.7.5	Begrensninger i taushetsplikten ut fra private eller offentlige interesser, forvaltningsloven § 13 b.	250
6.7.6	Hjemmel for å kreve opplysninger underlagt taushetsplikt, fvl. § 13 f	253
6.7.7	Spesielt om opplysninger til barnevernet, barnevernloven § 6-4	254
6.7.8	Informasjon om taushetsplikt, oppbevaring av dokumenter, forvaltningsloven § 13 c	255
6.7.9	Hva vil det si å bryte taushetsplikten?	255
6.7.10	Konsekvenser av brudd på taushetsplikten, straffeloven §§ 209–211	256
6.7.11	Saksforberedelse og klage ved pålegg om å gi opplysninger, fremgangsmåten ved granskning o.l., forvaltningsloven §§ 14 og 15 og elektronisk kommunikasjon, forvaltningsloven § 15 a	257

6.8	Saksforberedelse ved enkeltvedtak, forvaltningsloven	
	kapittel IV	258
6.8.1	Forhåndsvarsel	259
6.8.2	Forvaltningens utrednings- og informasjonsplikt.	259
6.8.3	Partenes adgang til å gjøre seg kjent med sakens opplysninger.	260
6.8.4	Gjennomsyn og utlån av sakens dokumenter. Klage over avslag på å gjøre seg kjent med et dokument, forvaltningsloven §§ 20 og 21	263
6.9	Om vedtaket, forvaltningsloven kapittel V	263
6.9.1	Krav til skriftlighet, forvaltningsloven § 23.	264
6.9.2	Vedtaket skal være begrunnet, forvaltningsloven § 24.	264
6.9.3	Begrunnelsens innhold, forvaltningsloven § 25	265
6.9.4	Underretning om vedtaket, forvaltningsloven § 27	265
6.10	Om klage og omgjøring, forvaltningsloven kapittel VI	266
6.10.1	Hensynet bak reglene	266
6.10.2	Vedtaket som kan påklages, forvaltningsloven § 28	267
6.10.3	Klageinstansen ved klage over kommunale vedtak	267
6.10.4	Klagefrist, forvaltningsloven §§ 29, 30 og 31	268
6.10.5	Klagens adressat, form og innhold, forvaltningsloven § 32	269
6.10.6	Klageinstansens kompetanse, forvaltningsloven § 34	269
6.11	Omgjøring av vedtak uten klage, forvaltningsloven § 35.	271
6.12	Dekning av sakskostnader, forvaltningsloven § 36.	271
6.13	Bestemmelser om virkningen av feil, om utsatt iverksettelse av vedtak, forvaltningsloven kapittel VIII	272
6.14	Videre forfølgning av saken	273
	Kapittel 7 Barnehageloven	275
7.1	Innledning.	275
7.1.1	Lovgivningen	275
7.1.2	Noen utviklingslinjer	276
7.2	Barnehagens formål og innhold	279
7.2.1	Formålsparagrafen	279
7.2.2	Barnehagens innhold	280
7.2.3	Overgangen fra barnehagen til skolen	281
7.3	Barns rett til barnehageplass.	281
7.4	Barnehageplass som barnevernstiltak.	282
7.5	Barns og foreldres samarbeid med barnehagen	283
7.6	Barnehageeiers ansvar	283
7.7	Kommunens ansvar.	284
7.7.1	Barnehageeier og barnehagemyndighet	284
7.7.2	Opptak i barnehager – prioritet	284

7.8	Spesialpedagogisk hjelp til barn i førskolealder	285
7.9	Personalet	287
7.10	Krav til politiattest i barnehagen.	289
7.11	Barnehagens taushetsplikt, opplysningsrett, meldeplikt.	290
7.11.1	Barnehagens taushetsplikt	290
7.11.2	Barnehagens opplysningsplikt	291
Kapittel 8	Skoleverket	294
8.1	Innledning.	294
8.1.1	Skolens plass i den norske barndommen	294
8.1.2	Nasjonal lovgivning	295
8.1.3	Opplæring som menneskerettighet.	295
8.1.4	Noen utviklingslinjer	297
8.2	Oversikt over skolesystemet	301
8.2.1	Grunnskolen	301
8.2.2	Videregående opplæring.	302
8.2.3	Voksenopplæring	304
8.3	Grunnopp læringens formål og innhold.	304
8.4	Retten til opplæring	305
8.4.1	Rett til opplæring i samsvar med evner og forutsetninger	305
8.4.2	Rett til spesialundervisning	306
8.4.3	Rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring	309
8.5	Skole-hjemsamarbeidet	310
8.6	Organiseringen av skoleverket	313
8.6.1	Hovedlinjene	313
8.6.2	Nærmere om kommunens plikter.	313
8.6.3	Fylkeskommunens plikter	315
8.7	Saksbehandlingen i skolesaker	316
8.7.1	Hva er enkeltvedtak etter opplæringsloven?	316
8.7.2	Skolestart og avslutning i grunnskolen.	317
8.7.3	Håndheving av aktivitetsplikten for å sikre et godt psykososialt miljø.	318
8.7.4	Avgjørelser i den videregående skolen.	318
8.8	Rett til rådgivning i skolen	319
8.9	Skolens kontrollfunksjoner.	320
Kapittel 9	Helse- og omsorgstjenestene	323
9.1	Innledning.	323
9.1.1	Helse- og omsorgstjenester	323
9.1.2	Helse- og omsorgstjenester som menneskerettigheter	324
9.1.3	Nasjonal lovgivning oversikt. Noen utviklingslinjer	325

9.2	Helse- og omsorgstjenesten. Oppgaver og organisering.	330
9.2.1	Den kommunale helse- og omsorgstjenesten.	330
9.2.2	Spesialisthelsetjenestens oppgaver.	332
9.3	Barnets pasient- og brukerrettigheter	333
9.3.1	Oversikt	333
9.3.2	Rett til øyeblikkelig hjelp.	336
9.3.3	Rett til nødvendig helsehjelp	337
9.3.4	Rett til medvirkning og informasjon	339
9.3.5	Rett til vern mot spredning av opplysninger	341
9.3.6	Samtykke til helsehjelp	342
9.3.7	Rett til å nekte helsehjelp	344
9.3.8	Spesielt om barn på sykehus	345
9.3.9	Rett til individuell plan.	347
9.3.10	Saksbehandlingen ved tildeling av helsetjenester	348
9.4	Kvalitetskrav til helsehjelpen, rett til forsvarlig behandling.	349
9.5	Spesielt om psykisk helsevern	351
9.5.1	Kort tilbakeblikk.	351
9.5.2	Lovens formål.	351
9.5.3	Innleggelse i institusjon under lov om psykisk helsevern på grunnlag av samtykke	352
9.5.4	Tvungent psykisk helsevern	354
9.5.5	Gjennomføring av psykisk helsevern	356
9.5.6	Klage og rettslig overprøving.	357
9.6	Tiltak for rusmiddelmissbrukere	357
9.7	Har man plikt til å ta imot behandling?	358
9.8	Behandling av pasientinformasjon	359
9.8.1	Innledning.	359
9.8.2	Krav om at det føres journal.	359
9.8.3	Spesielt om retten til taushet og diskresjon	361
9.8.4	Opplysninger til sosialtjenesten og barnevernet.	362
	Kapittel 10 Økonomisk trygghet	365
10.1	Innledning.	365
10.1.1	Oversikt	365
10.1.2	Menneskerettighetene.	365
10.1.3	Fattigdom og ulikhet	366
10.1.4	Nasjonal lovgivning – noen utviklingslinjer	367
10.2	Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen – formål og virkeområde	369
10.3	Ansvarsfordeling og administrasjon.	369
10.4	Generelle oppgaver for kommunen i arbeids- og velferdsforvaltningen	370
10.5	Individuelle tjenester.	372

10.5.1	Oversikt	372
10.5.2	Opplysning, råd og veiledning	372
10.5.3	Hjelp til livsopphold.	373
10.5.4	Behovsprøvd hjelp	375
10.5.5	Vilkår for hjelpen	376
10.5.6	Stønadsformer	378
10.5.7	Utbetaling av stønad.	378
10.5.8	Følgen av at det er gitt uriktige opplysninger.	378
10.5.9	Inndrivelse av lån og andre former for dekning.	379
10.5.10	Refusjon i underholdsbidrag, refusjon i ytelser fra folketrygden	379
10.5.11	Midlertidig husvære	379
10.6	Kvalifiseringsprogrammet	379
Kapittel 11	Barneverntjenesten	381
11.1	Innledning.	381
11.1.1	Oversikt	381
11.1.2	Høringsutkast til ny barnevernslov.	382
11.2	Menneskerettighetene	383
11.3	Formålsbestemmelsen og lovens virkeområde.	384
11.4	Ansvarsfordeling og administrasjon.	387
11.4.1	Innledning.	387
11.4.2	Statens oppgaver.	388
11.4.3	Kommunens oppgaver	390
11.5	Barneverntjenestens generelle oppgaver – kapittel 3	392
11.6	Særlige tiltak – lovens kapittel 4.	394
11.6.1	Innledning.	394
11.6.2	Hensynet til barnets beste.	395
11.6.3	Meldinger til barnevernet	397
11.6.4	Barneverntjenestens vurdering av melding	399
11.6.5	Oppfølging av gravid rusmiddelavhengig	400
11.6.6	Rett og plikt for barneverntjenesten til å foreta undersøkelser	401
11.6.7	Hjelpetiltak for barn og familier.	403
11.6.8	Oppfølging av hjelpetiltak	406
11.6.9	Midlertidige vedtak i akutsituasjoner	407
11.6.10	Barn som foreldrene selv plasserer utenfor hjemmet.	408
11.6.11	Forbud mot flytting av barn som er plassert utenfor hjemmet	409
11.6.12	Medisinsk undersøkelse og behandling og særlige opplæringsbehov	410
11.7	Vedtak om å overta omsorgen for et barn.	411
11.7.1	Vilkår	411

11.7.2	Iverksettelse av vedtak om omsorgsovertakelse	414
11.7.3	Plassering av barnet etter vedtak om omsorgsovertakelse	414
11.7.4	Oppfølging av vedtak om omsorgsovertakelse	416
11.7.5	Flytting av barnet, barnevernloven § 4-17	418
11.7.6	Ansvar for omsorgen i foreldrenes sted.	418
11.7.7	Samvær.	419
11.7.8	Fratakelse av foreldreansvar. Adopsjon	420
11.7.9	Opphevelse av omsorgen	422
11.8	Plassering og tilbakehold i institusjon uten eget samtykke	423
11.8.1	Vilkår og gjennomføring av plassering	423
11.8.2	Tvangsplassering i institusjon på grunnlag av kriminell atferd. Forholdet til menneskerettighetene	425
11.8.3	Tilbakehold i institusjon på grunnlag av samtykke	426
11.8.4	Vilkårene for atferdstiltak i ny barnevernslov	426
11.9	Institusjoner	427
11.9.1	Ansvar for institusjoner	427
11.9.2	Rettigheter under opphold i barneverninstitusjoner	430
11.9.3	Omsorgssentre for mindreårige	435
11.10	Saksbehandlingsregler	436
11.10.1	Saksbehandling i barneverntjenesten	436
11.10.2	Saksbehandlingen for fylkesnemnda	437
	Kapittel 12 Avsluttende bemerkninger	441
	Referanser	443
	Stikkordregister	461